

Tankens makt över språket

På en vanlig högstadieskola cirkulerar över hundra ord för "dum i huvudet". Men vad heter det på Skolverket? Absolut ingenting. Sådant talar vi inte om.

Varje tid har sina språkliga tabun. Förr var det sex, och ännu längre tillbaka vågade vi inte säga *varg*. Nu är det mänskliga olikheter som måste sopas under mattan eller snyggas upp med nya ord.

Det finns två områden som är känsligare än andra. Allt som har med könsroller att göra bevakas med argusögon, och ve den som skriver justeringsman när han borde ha skrivit *justerare* eller ännu hellre *justeringsperson* – bara för att det ska lysa könsneutralitet om det.

Det andra området är blinda, döva, skadade ... Snällismen förbjuder oss att tala om *lytta* eller *invalid*. De är *handikappade* – inte i golf utan i livet. Eller de har en *funktionsnedsättning* – ja, det är faktiskt människor och inte maskiner. Ett känsligt språköra reagerar mot det negativa i *rullstolsbunden* och *rörelsehindrad* och föreslår det "neutrala" *rullstolsburen*.

Det finns ingen hjälp eller vård för dessa personer. Allt som det snälla samhället ställer upp med kallas *insatser* och *service*. Och ett fint ord som *stöd* – det som vänner och familj kan och ska ge – har blivit ett institutionsord.

Allra mest florerar nyspråket kring mentala handikapp. *Dårhus* döpts om till *hospital*, *sinnessjukhus*, *mentalsjukhus* och *psykiatriska kliniker*. Namnbytena har givetvis drabbat också dem som bodde på sådana institutioner: *dårar*, *sinnesslöa*, *efterblivna*, *utvecklingsstörda*, *mentalt handikappade*. Dessa långa ordkedjor visar att effekten aldrig blir långvarig.

Vid varje ändring har byråkraterna tänkt sig att språkets makt över tanken ska vara så mäktig att vi förädlas och börjar se sjukdomar som något neutralt eller kanske till och med positivt. Vad de inte tänker på är att tankens makt över språket är större. Vi sätter större värde på friskhet än sjukdom. Det bara är så.

Vad vi måste lära oss är att ändra på attityder i stället för språk. Det är dåligt att inte kunna röra sig fritt, men vi måste stå ut med att livet är sådant ibland, och vi måste anstränga oss att göra det bästa av det. Annars kan det gå som på Skolverket. De *dumma* blev *svagpresterande* som blev *slow learners*, som blev *elever med särskilda behov* som blev *elever i särskilda behov*. Orden blir inte bara mer kliniska, de blir också större och mer tommare. Till slut kan man inte tala om saken. Och det man inte kan tala om det kan man inte göra "det bästa av".

Men det finns positiva signaler. Allt fler börjar skämta med fina omskrivningar: *kreativ bokföring* för bedrägeri, *etisk flexibilitet* för oärlighet. *Alternativ intelligens* kunde vara ett tips till Skolverket.

Hur välmenande de nya orden än är så är det dags att sätta punkt. Det man vill ta på allvar ska man tala klarspråk om. Inget mer nyspråk, men gärna lite positivt nytänkande.